

УДК 327.8(510)

**ВІЙСЬКОВІ ІНСТРУМЕНТИ РЕАЛІЗАЦІЇ
ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНОЇ СТРАТЕГІЇ КНР
В РЕГІОНАЛЬНОМУ ВИМІРІ****MILITARY INSTRUMENTS FOR IMPLEMENTING
THE FOREIGN POLICY STRATEGY OF THE
PEOPLE'S REPUBLIC OF CHINA IN THE
REGIONAL DIMENSION****Сабадан О. О.,**

аспірант кафедри міжнародних відносин
і зовнішньої політики, Інститут міжнародних
відносин Київського національного університету
ім. Тараса Шевченка (Kyiv, Ukraine), e-mail:
Aleksi.sabadan@gmail.com

Sabadan O. O.,

postgraduate student of International Relations
and Foreign Policy Department, Institute of
International Relations, Taras Shevchenko National
University of Kyiv (Kyiv, Ukraine), e-mail:
Aleksi.sabadan@gmail.com

Розглядається застосування КНР військових інструментів в рамках реалізації зовнішньополітичної стратегії в регіональному вимірі. Висвітлюється дві групи військових інструментів: військова дипломатія та застосування сили в рамках територіальних суперечок Південно-Китайському та Східно-Китайському морях. Аналізуються детермінанти та особливості застосування Китаєм сили.

Ключові слова: Китайська Народна Республіка, зовнішньополітична стратегія, військові інструменти.

The article examines the use of military instruments by the People's Republic of China in the framework of the implementation of the foreign policy strategy in the regional dimension. Two groups of military instruments are covered: military diplomacy and the use of force in territorial disputes in the South China and East China Seas. The determinants and peculiarities of the use of force by China are analyzed.

Keywords: People's Republic of China, foreign policy strategy, military instruments.

В 2012 році між Китаєм та Японією інтенсифікувалася територіальна суперечка навколо Сенкаку. З початку 2010-х років спостерігається збільшення військової присутності КНР в акваторії Південно-Китайського моря, в тому числі на території островів навколо яких точиться суперечка між Китаєм, Тайванем та іншими державами Південно-Східної Азії. Ці події привернули увагу чисельних дослідників зовнішньої політики Китаю та спрочини суперечки стосовно того, які стратегічні наміри стоять за такою діяльністю Пекіна. Найголовніше питання, що хвилює дослідників – які стратегічні міркування, що стоять за використанням Пекіном військових інструментів.

Роль військових інструментів в контексті реалізації китайської зовнішньої політики досліджували М. Грін, К. Хікс, Дж. Шаус, Й. Райнхарт, Б. Еліас, П. Парамесваран, Н. Лі, А. Еріксон, К. Кемпбел, Й. Цзі, Кеннет Аллен, Філіп С. Сандерс і Джон Чен, Майкл Свейн.

Статті, які присвячені дослідженню використання Китаєм власних військових інструментів можна поділити на умовні групи: аналіз доктринальних змін у підходах до бачення власної безпеки та оборони, аналіз

особливостей використання сили та стратегічні калькуляції Китаю в рамках окремих прикладів, дослідження застосування Китаєм сили з точки зору «зростання Китаю» та «теорії китайської загрози». В рамках цього дослідження ми розглядатимемо військові інструменти в рамках реалізації зовнішньополітичної стратегії Китаю в регіональному вимірі.

Метою дослідження є визначення ролі військових інструментів в реалізації зовнішньополітичної стратегії КНР в регіональному вимірі.

Завдання дослідження:

- Типологізувати військові інструменти Китаю;
- Визначити які стратегічні цілі досягаються за рахунок військових інструментів;
- Визначити, чим детермінується застосування Китаєм сили.

Під регіональним виміром в цій статті розуміється три регіони, що оточують КНР, та де найбільш щільно сконцентровані загрози безпеці Китаю: Південно-Східну Азію, Північно-Східну Азію та Центральну Азію. Майкл Свейн аналізуючи китайську дискусію стосовно периферійної дипломатії, яка тривала в 2014 році, приходиться до висновку, що в процесі її реалізації Пекін застосовуватиме широкий набір інструментів, окрім виключно дипломатичних, в тому ініціативи у військовій сфері [1, с. 11].

Військові інструменти зовнішньополітичної стратегії КНР можна умовно поділити на дві підгрупи: військову дипломатію та застосування різних проявів військової сили як інструментів вирішення територіальних суперечок з іншими регіональними державами в Східно-Китайському та Південно-Китайському морі. Ці дві підгрупи військових інструментів націлені на досягнення різних цілей, які Китай формулює в рамках власної зовнішньополітичної стратегії в регіональному вимірі.

«Військова термінологія НВАК» 2011 року видання характеризує військову дипломатію як «зовнішні відносини, що стосуються військових та суміжних справ між країнами та групами країн, включаючи обмін військовослужбовцями, військові переговори, переговори з контролю над озброєннями, військову допомогу, співробітництво в галузі військової розвідки, військово-технічне співробітництво, міжнародну миротворчу діяльність тощо». Окрім цього, військова дипломатія визнається важливим компонентом зовнішніх відносин країни [2, с. 8]. Президент КНР Сі Цзіньпін озвучив ряд завдань, що стоять перед китайською військовою дипломатією у виступі на початку 2015 року на Загальній військовій дипломатичній робочій конференції: підтримку загальної національної зовнішньої політики, захисту національної безпеки та сприяння військовому розвитку [2, с. 9].

Цілі китайської військової дипломатії можуть бути поділені на два рівні: стратегічного та операційного характеру [2, с. 10]. При досягненні стратегічних цілей діяльність Національно-визвольної армії Китаю (НВАК) виступає як

інструмент досягнення більш широких цілей зовнішньої політики Китаю, зокрема шляхом підтримки загального зовнішньополітичного курсу КНР, покращення іміджу Китаю за кордоном, формування середовища безпеки навколо КНР тощо. До операційних цілей належать можна віднести ті заходи, які поліпшують здатність НВАК воювати, вигравати війни та захищати суверенітет та територіальну цілісність Китаю [2, с. 10].

Питанню військової дипломатії приділяється увага у білій книзі з питань оборони 2015 року «Військова стратегія Китаю»: «Збройні сили Китаю будуть продовжувати розвивати контакти із збройними силами інших держав відповідно до принципу неприєднання, які не будуть конфронтаційними та спрямованими проти будь-якої третьої сторони» [3]. Серед визначених цілей в документі фігурує створення чесних та ефективних механізмів колективної безпеки та військових заходів зміцнення довіри (ЗМЗ).

Участь КНР в ініціативах військової дипломатії в регіональному оточенні залежить від регіону. Для прикладу, Центральна Азія відіграє значну роль для тренування наземних військових сил КНР. Близько половини військових навчань Китаю з іншими країнами проводилися під егідою ШОС.

Китай та країни Центральної Азії також співпрацюють в боротьбі з нетрадиційними загрозами безпеці. Для прикладу, китайські та казахстанські прикордонні сили безпеки з 2008 року проводять спільні операції з боротьби проти наркоторгівлі та транспортування наркотиків вздовж спільної кордону [4].

Що стосується Південно-Східної Азії, то Китай бере участь у спільних військових навчаннях з країнами регіону, які націлені переважно на евакуації постраждалих з районів «гарячих точок», евакуації населення при стихійних лихах, антитерористичних операціях спільні пошуково-рятувальні операціях. В 2018 році вперше відбулися навчання між Китаєм та усіма 10 членами АСЕАН [5]. В рамках навчань сторони відпрацьовували спільні пошуково-рятувальні операції.

В жовтні цього року вперше були анонсовані тристоронні навчання між КНР, Малайзією та Тайландом. У штаті Малайзія, прибережному місті Порт Діксон, розпочалися навчання «Мир і Дружба – 2018» [6]. Цілями навчань є гуманітарна допомога, ліквідація наслідків стихійних лих, морська безпека та боротьби з тероризмом. В 2015 році Китай вперше провів військові навчання з Малайзією, які передбачали вправи з спільні пошуку та рятування, визволення викрадених суден та вправи з надання допомоги після стихійних лих в регіоні Малакської протоки, що є стратегічно важливим водним шляхом для КНР [7].

В регіоні Північно-Східної Азії кількість військових навчань Китаю є значно нижчою. Головним проявом військової дипломатії КНР у цьому регіоні є зустрічі високого рівня між представниками збройних сил.

Другою підгрупою військових інструментів, які Китай використовує для досягнення цілей власної

зовнішньополітичної стратегії в регіональному вимірі є застосування військової сили як інструментів вирішення територіальних суперечок з іншими регіональними державами в Східно-Китайському та Південно-Китайському морі.

В рамках територіальної суперечки навколо островів Сенкаку Китай вдався до наступних дій. 23 листопада 2013 року КНР оголосила про створення розпізнавальної зони протиповітряної оборони в Східно-Китайському морі [8]. Крім того, китайські кораблі регулярно заходять в територіальні води і прилеглу зону навколо островів Сенкаку.

Проголошення КНР розпізнавальної зони повітряної оборони в листопаді 2013 року, яка частково перетинається з японською зоною в районі островів Сенкаку, додало складності відносин між сторонами, оскільки збільшила кількість потенційних зіткнень і кризових ситуацій між правоохоронними органами та військовими обох країн. До цього часу небезпечні інциденти переважно припадали на зіткнення між кораблями берегової охорони та правоохоронних органів сторін. До них після цього приєдналися повітряні інциденти. У квітні 2017 року, повітряні сили самооборони Японії заявили про те, що за останні 12 місяців японські літаки піднімалися в повітря 1168 разів в зв'язку з появою китайських літаків [9]. В 2016 році повітряні сили Народно-визвольної армії збільшили кількість прольотів біля японського повітряного простору.

Китай застосовує силові інструменти і в регіоні Південно-Китайського моря. Військова активність КНР в акваторії цього моря має різні прояви: спорудження штучних островів, будівництво взлітно-посадкових смуг, милітаризація островів шляхом розміщення ракет типу «земля-повітря» протикорабельних ракет, обладнання радіоелектронної боротьби та плавання військових та парамілітарних кораблів КНР. Також Китай активно освоює острівні території в Південно-Китайському морі, що включає створення штучних островів та спорудження об'єктів. Протягом 2017 року на островах Спратлі відбувалося авіаційних об'єктів, портових споруд та іншої військової інфраструктури [10, с. 17]. Китайське штучне будівництво островів та будівництво інфраструктури збільшують потенційні потужності проектування сили в регіоні.

Варто зазначити, що військова діяльність КНР в Південно-Китайському та Східно-Китайському морях є частиною ширших стратегічних планів китайського військово-політичного керівництва. Після проведення військової реформи 2016 року сім територіальних командувань китайської армії були трансформовані в п'ять географічних театрів воєнних дій, які орієнтовані на ведення спільних операцій (*англ.* joint operations) за участі сил армії, військово-морських сил та військово-повітряних сил. Такі реформи є свідченням змін в рамках військової доктрини КНР в напрямку зростання ролі ВМС і ВПС та географічному розширенню меж оборони, які Китай вважає необхідними. Протягом

1980–2000-х років китайські стратегічні погляди на оборону змінилися з очікування великої сухопутної війни на кордоні з СРСР до повороту на морський напрямок після у вигляді концепцій «захисту близького узбережжя», «активної оборони поблизу моря» та «захисту далеких морів» [11]. Стратегічні документи нового десятиліття засвідчують, що Китай продовжує активно розвивати морську стратегічну компоненту. Відповідно до них, на НВАК покладається завдання збереженні складних та численних інтересів Китаю через комплексний підхід, який об'єднує присутність в мирний час, тиск і бойову готовність [12].

Крім того, в рамках практичних дій збройні сили КНР розширюють географічні рамки своєї діяльності. Для прикладу, 24 листопада 2017 року група стратегічних бомбардувальників Н–6К були залучені до в тренувальному польоті, в рамках якого вони вилетіли з провінції Шаансі, яка знаходиться в глибині території КНР, пролетіли в складі групи над протокою Міяко та направились до навчальних цілей у західній частині Тихого океану за межею «першої лінії островів». Наприкінці листопада 2017 року, Китай також почав відправляти власні кораблі у плавання у відкритому морі за межами «першої лінії островів» [13]. Ці дві події вказують на наміри Пекіну посилювати власну військову присутність за межами «першої лінії островів» як на морі, так і в повітрі.

Стратегічними намірами керівництва КНР, що ховаються за цією військовою діяльністю, є намагання забезпечити більший військовий контроль над акваторіями, де сконцентровані критичні для Китаю торговельні шляхи. Напівзамкнута форма Південно–Китайського моря дають можливості США проводити операції з заборони доступу (*англ.* Anti Access/Area Denial) проти Китаю. Стратегія КНР полягає в тому, щоб зменшити ймовірність цього сценарію шляхом створення зон контролю в Південно–Китайському морі задля стримування військових можливостей США.

Такі практичні прояви військових інструментів КНР як мілітаризація Південно–Китайського моря та постійне розширення географічного масштабу тренувань ВМС та ВПС чітко корелюються з розвитком військових доктринальних підходів. В їх рамках такі дії виступають як відповідь на комплекс загроз безпеці, націлена на посилення здатності НВАК захищати інтереси КНР.

В рамках військових заходів з проходу територіальних водах поблизу спірних островів, Китай переважно використовує кораблі власних правоохоронних органів та парамілітарних структур. Останні досить часто укомплектовуються моряками, які мають цивільну роботу, для виконання таких військових завдань як переслідування та блокування кораблів інших держав, захоплення островів тощо. Великий розмір «парамілітарного флоту» дає можливість Пекіну застосовувати ефективну асиметричну стратегію проти військово–морських сил США в регіоні. По–перше, ряд дій «проходять під

радаром» ВМС США, оскільки для американців немає сенсу розпорозувати на них свої сили. По–друге, каліброваність цих дій не дає можливості кваліфікувати їх як агресію.

В той же час, Китай демонструє значний рівень самообмеження в рамках територіальної суперечки в Південно–Китайському морі. Китай не здійснює розвідування нафти в спірних територіях, а також проводить серйозні правоохоронні заходи тільки в тих зонах, де Китаєм була проголошена вихідна лінія [14, с. 58]. Китайська стратегія в Південно–Китайському морі характеризується нарощуванням власних військових можливостей в очікуванні зазіхання з боку інших учасників суперечки з одного боку, а з іншого запровадженням червоних ліній для самообмеження [14, с. 69].

Застосування силових методів для вирішення територіальних суперечок в рамках Східно–Китайського та Південно–Китайського моря детермінується не виключно бажанням забезпечити суверенітет та територіальну цілісність Китаю, а є також практичним проявом системних змін в стратегічних поглядах Китаю: переоцінки Китаєм східного виміру безпеки, формування нових поглядів на найбільш ймовірну природу потенціального конфлікту за участі Китаю, визначення важливості морської компоненти національної стратегії, що передбачає розвиток можливостей захищати інтереси КНР в географічному віддаленні від берега та використовувати ресурси розвитку.

В застосуванні інструментів сили в територіальних суперечках Китай переважно застосовує чисельні парамілітарні кораблі, що дозволяє йому уникати прямої військової реакції на свої дії. В той же час, Китай демонструє значний рівень самообмеження, що дає нам можливість стверджувати, що вирішення територіальних суперечок будь–якою ціною не є ціллю зовнішньополітичної стратегії Китаю. А отже група цілей, які мають на меті розбудовувати мирні відносини КНР з сусідніми країнами є більш важливими. В рамках територіальних суперечок Китай застосовує мінімально необхідний рівень конфронтації задля військового стримування активізації дій інших учасників спору, в той же час уникаючи широкомасштабного конфлікту.

Висновки. Дві визначені групи військових інструментів, які застосовуються в рамках зовнішньополітичної стратегії КНР покликані досягати різних зовнішньополітичних цілей. Заходи військової дипломатії спрямовані на формування безпечного оточення Китаю шляхом зміцнення довіри, а також налагодження партнерських стосунків з військовими інших країн. Другою ціллю військової дипломатії є формування іміджу Китаю як відповідальної держави.

Друга група військових інструментів КНР в рамках реалізації зовнішньополітичної стратегії представлена інструментами застосування сили в територіальних суперечках в Південно–Китайському та Східно–Китайському морях. Застосування цих інструментів детермінується

прагненням КНР забезпечити територіальну цілісність, а також підтримати безпеку та захистити морські лінії комунікації в акваторіях віддалених від берегової лінії в контексті визнання морської компоненти важливим елементом національної стратегії. Застосування сили в здійснюється на низькій інтенсивності задля мінімального балансування.

Список використаних джерел

1. Swaine, M., 2014. 'Chinese Views and Commentary on Periphery Diplomacy', *Carnegie Endowment*. [online] Доступно: <https://carnegieendowment.org/files/clm44ms.pdf>.
2. Allen, K., Saunders, P., Chen, J., 2017. 'Chinese Military Diplomacy, 2003–2016: Trends and Implications', *Institute for National Strategic Studies*. [online] Доступно: <http://www.ssri-j.com/MediaReport/DocumentUS/INSSreportChinaPerspectives.pdf>.
3. 'China's Military Strategy', 2015, *The State Council of the People's Republic of China*. [online] Доступно: http://english.gov.cn/archive/white_paper/2015/05/27/content_281475115610833.htm.
4. '2015 ANNUAL REPORT TO CONGRESS', 2015, *U.S.–CHINA ECONOMIC and SECURITY REVIEW COMMISSION*. [online] Доступно: https://www.uscc.gov/Annual_Reports/2015–annual-report–congress.
5. 'China, Southeast Asia kick off inaugural maritime drills', 2018, *Reuters*. [online] Доступно: <https://www.reuters.com/article/us-asean-singapore-navy/china-southeast-asia-kick-off-inaugural-maritime-drills-idUSKBN1KO0S7>.
6. 'China, Malaysia, Thailand start joint military drill', 2018, *Yeni Safak*. [online] Доступно: <https://www.yenisafak.com/en/world/china-malaysia-thailand-start-joint-military-drill-3464457>.
7. 'China, Malaysia start joint military exercise', 2015, *The Straits Times*. [online] Доступно: <https://www.straitstimes.com/asia/east-asia/china-malaysia-start-joint-military-exercise>.
8. 'China establishes 'air-defence zone' over East China Sea', 2013, *BBC*. [online] Доступно: <https://www.bbc.com/news/world-asia-25062525>.
9. 'Japan scrambles jet fighters at record pace as Chinese military activity rises', 2017, *Reuters*. [online] Доступно: <https://www.reuters.com/article/us-japan-defence-scrambles/japan-scrambles-jet-fighters-at-record-pace-as-chinese-military-activity-rises-idUSKBN17F0J6>.
10. 'Annual Report to Congress. Military and Security Developments Involving People's Republic of China 2018', 2018, *Office of the Secretary of Defense*. [online] Доступно: <https://media.defense.gov/2018/Aug/16/2001955282/-1/-1/1/2018-CHINA-MILITARY-POWER-REPORT.PDF>.
11. Li, N., 2017. 'The Southern Theater Command and China's Maritime Strategy', *Jamestown Foundation*. [online] Доступно: <https://jamestown.org/program/southern-theater-command-chinas-maritime-strategy/>.
12. Erickson, A., 2016. 'China's Blueprint for Sea Power', *Jamestown Foundation*. [online] Доступно: <https://jamestown.org/program/chinas-blueprint-for-sea-power/>.
13. Lin, Y., 2018. 'The Early Returns of China's Military Reforms', *The Diplomat*. [online] Доступно: <https://thediplomat.com/2018/01/the-early-returns-of-chinas-military-reforms/>.
14. Ji, Y., 2017. 'Managing the South China Sea Dilemma: China's Strategy and Policy', *Southeast Asia and China: A Contest in Mutual Socialization*, p.51–69.

* * *